

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ ЗАРУЧНИКА АБО ВИКРАДЕНОЇ ЛЮДИНИ

Анастасія Володимирівна НЕСТЕРЕНКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Категорія «криміналістична характеристика» протягом багатьох десятиліть викликає жваві дискусії серед наукової спільноти. Більше за все, не дивлячись на те, що вказана категорія не є новою для криміналістичної науки, суперечки навколо неї точаться й сьогодні. Відсутність єдності в підходах до визначення сутності, ознак і змістовного наповнення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень тільки наголошує на необхідності більш детального наукового дискурсу для пошуку спільних точок зору та усунення різнотлумачень. Бо, як відомо, неврегульованість і невизначеність категоріально-понятійного апарату завжди призводить до різної практики застосування як окремих правових норм, так і сформованих криміналістичною наукою рекомендацій.

Відповідно відсутність однаковості в розумінні поняття та змісту криміналістичної характеристики призведе до різноманітного її представлення в структурі окремих криміналістичних методик. Крім того, це призведе до різного використання відомостей про елементи криміналістичної характеристики як під час формування відповідних криміналістичних рекомендацій, так і планування, організації та здійснення досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення. За такої ситуації дуже високою є вірогідність нівелювання категорія «криміналістична характеристика» та знецінення її значення. При цьому це призводить до ризиків підміни дійсно важливого та прикладного інструменту «криміналістичної характеристики» до суцього теоретичного, псевдо інструменту. Така вірогідність, знову ж таки, обумовлена не самою природою криміналістичної характеристики, а неправильними трактуваннями та відповідно формуванням криміналістичних характеристик окремими вченими всупереч усталеним правилам і засадам формування окремої криміналістичної методики. Адже, як відомо, теоретичні та праксеологічні засади формування та реалізації методики повинні пронизувати як усю методику як «єдиний організм», так і всі її складові елементи. Бо без останніх цей організм не може правильно функціонувати.

У контексті вищезазначеного вважаємо за необхідне з'ясувати сутність, ознаки та значення криміналістичної характеристики вбивств заручника або викраденої людини. Задля цього спочатку варто проаналізувати сформовані наукові підходи до тлумачення криміналістичної характеристики та визначення її ролі, зокрема через призму місця в структурі криміналістичної методики.

Так, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова під криміналістичною характеристикою пропонують розуміти систему інформації про ознаки злочинів

даного виду, що мають криміналістичне значення, відзначають закономірні зв'язки між ними і слугують побудові версій для вирішення конкретних завдань розслідування [1, с. 16]. В.П. Сабадаш, М.О. Ларкін теж є прихильниками визначення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень як системи. При цьому вони уточнюють, що вказана система є типовою та інформаційною. Крім того, науковці не наводять перелік елементів цієї характеристики, а тільки обмежуються вказівкою на те, що вона містить дані про ключові елементи механізму злочинної поведінки та слугує основою для планування розслідування і висування слідчих версій [2, с. 153]. З таким підходом варто погодитися, оскільки не доречно в загальній дефініції наводити перелік її елементів, адже такий перелік буде варіюватися для кожного різновиду кримінальних правопорушень. Також слід указати на позицію Є.Д. Лук'янчикова стосовно дефініювання криміналістичної характеристики за допомогою виокремлення її основних ознак:

– є системою тільки криміналістично значимих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для усіх видів злочинів;

– відомості про ознаки елементів злочину підлягають опису на якісно-кількісному рівні з визначенням кореляційних залежностей між ними, що підвищує практичне значення даної категорії криміналістики [3, с. 108; 4].

Ще одним поширеним підходом до тлумачення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень є її визначення як моделі. Наприклад, В.А. Журавель розглядає криміналістичну характеристику злочинів як багатогранну категорію, визначаючи її як теоретичну концепцію, складову окремої криміналістичної методики, інформаційну модель, в якій відбиваються якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, тобто ті, що притаманні даному масиву злочинів, і специфічні, котрі дозволяють відокремити його від інших груп злочинів [5, с. 206–207; 6, с. 156]. Через призму моделювання криміналістичну характеристику розглядає А.В. Старушкевич. На його думку, остання є «певним чином упорядкованою сукупністю (моделлю системи) даних (відомостей) про криміналістично значимі ознаки злочинів» [7, с. 6–13].

Нам імпонує позиція О.В. Пчеліної, яка, не заперечуючи прикладний характер криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, указує на те, що вона «є результатом наукової діяльності з аналізу й узагальнення матеріалів кримінального провадження стосовно окремих категорій злочинів. При цьому, цей продукт повинен містити відомості про характерні ознаки цих злочинів та їх взаємозалежність і взаємообумовленість» [8, с. 185].

Разом із тим зазначимо, що, на наш погляд, наведені вище наукові погляди не суперечать одне одному, а навпаки – доповнюють. Тому вважаємо, що неправильно стверджувати, що вказані наукові підходи є взаємовиключними.

Отже, під криміналістичною характеристикою вбивств заручника або викраденої людини пропонуємо розуміти інформаційну модель, яка представлена системою відомостей про закономірності в механізмі вчинення вказаного різновиду кримінальних правопорушень, яка дозволяє визначити оптимальну стратегію їх досудового розслідування з метою вирішення

стратегічних і проміжних ситуативно зумовлених тактичних завдань на кожному з етапів розслідування.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко О.Н., Коновалова В.О. Криміналістична характеристика злочинів: навч. посіб. Харків: Юрид. ін-т, 1985. 92 с.
2. Сабадаш В.П., Ларкін М.О. Криміналістика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 228 с.
3. Лук'янчиков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107–113.
4. Лук'янчиков Б.Є., Лук'янчиков Є.Д. Побудова характеристик злочину. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 2 (8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lberhz.pdf>.
5. Журавель В.А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 4 (55). С. 202–213.
6. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.
7. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» - НАВСУ, 1997. 41 с.
8. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 571 с.